

طرح تدوین اصطلاحنامه علوم قرآنی

مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی
معاونت مطالعاتی و نظام اطلاع رسانی
(واحد اصطلاحنامه)

قرآنی، در تمام سطوح، دارد. برای محققان، زمینه یک دیدگاه کلی و منطقی نسبت به تمام موضوعات علوم قرآنی را فراهم می آورد و برای مدرسان، جایگاه مباحث هر موضوع را روشن می سازد. اصطلاحنامه (تزاروس - Thesaurus) مجموعه واژگان و اصطلاحات زبان، نمایه کنترل شده ای است که برطبق اصول و الگوی تعیین شده، چنان سازمان می گیرد که روابط پیشین میان اصطلاحات و مفاهیم درونی آنها را معین می سازد و الگویی برای سازمان

نظام بخشیدن به اطلاعات پراکنده و کوشش در جهت نظام بخشیدن به آگاهیهای گونه گون و سهل الوصول ساختن موضوعات و مسایل یک علم از ضرورتهای علمی و تحقیقی است. در این راستا تدوین اصطلاحنامه علوم قرآنی، تلاشی در جهت طبقه بندی کردن اطلاعات این حوزه علمی، از علوم اسلامی است و این امکان را می دهد که به وسیله کامپیوتر، ذخیره و بازیابی شود. اصطلاحنامه علوم قرآنی، کارایی بسیار مهم و علمی در تحقیقات و آموزشهای

علم در قالب اصطلاحات است، این است که به نوع روابط با کاربرد اصطلاح وابسته، اصطلاح اخص، اصطلاح اعم، که در جای خود توضیح داده شده، می پردازد.

تدوین اصطلاحنامه علوم اسلامی، از سیاستهای مورد توجه معاونت مطالعاتی و اطلاع رسانی مرکز مطالعات و تحقیقات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم بوده، که اینک کار تحقیقی آن روبه اتمام است.

تعریف اصطلاحنامه علوم قرآنی

اصطلاحنامه علوم قرآنی، موضوعی است و ناظر به حوزه معرفتی علوم قرآن و رده های وابسته به آن.

با مطالعات و تحقیقاتی که صورت گرفت، ما برای علوم قرآن، ۱۲ رده اصلی تشکیل دادیم که هر رده، شامل رده های فرعی می شود و در زیربخش این رده ها، اصطلاحات و مفاهیم، با توجه به اعم و اخص و وابسته بودن، به طور سلسله مراتبی، طبقه بندی می شوند. رده های اصلی بدین شرح است:

۱. شناخت تاریخ قرآن.
۲. شناخت تقسیمات قرآن.
۳. شناخت مکی و مدنی.

بخشیدن به ساختار درونی مجموعه اصطلاحات در مراحل نخیره سازی، تا بازیابی اطلاعات، در یک حوزه معرفتی است. الگوی مذکور، می تواند در کامپیوتر جای گیرد و هدایت و کیفیت سازماندهی اصطلاحات را بر عهده داشته باشد.

واحد تشکیل دهنده اصطلاحنامه، مدخلها و واژه هایی است که تبلور اطلاعات و یا دربرگیرنده مسائل متن و مدرک مورد نظر است. این مدخل، می تواند اسم شیء، شخص، مکان، زمان، عنوان کتاب و یا مفاهیم علمی موضوعات باشد که اینها را اصطلاحاً، واژه ها، یا نشانه های کلیدی، یا کلید واژه می گویند. هر متنی کلید واژه خاص خودش را دارد. وظیفه تدوین کنندگان اصطلاحنامه، شناسایی و استخراج کلیدها از داخل ستون و منابع و تدوین سیاست و برنامه ای قابل قبول، برای تنظیم و آراستن منطقی و وارد کردن آنها در نظامی خاص، با هدف بازیابی اطلاعات، که کلیدها نمایشگر آن است.

مهم ترین وجه تمایز اصطلاحنامه از سرعنوانهای موضوعی و فرهنگهای تخصصی، علاوه بر این که اصطلاحنامه، ابزار مهم نمایه سازی و تجسم عینی

- اصطلاحنامه ها، در سه شکل قابل طرح است:
۱. اصطلاحنامه نظام یافته.
  ۲. اصطلاحنامه الفبایی.
  ۳. به شکل نمودار درختی.
- ما، هر سه شکل ارائه را در جریان کار داریم و به دو نمونه الفبایی و نمودار درختی اشاره ای می کنیم:
۴. شناخت محکم و متشابه.
  ۵. شناخت ناسخ و منسوخ.
  ۶. شناخت اعجاز قرآن.
  ۷. شناخت تفسیر و مفسران.
  ۸. شناخت ترجمه قرآن.
  ۹. شناخت قراءات و قراء.
  ۱۰. شناخت اسلوب بیانی قرآن.
  ۱۱. شناخت اوصاف و فضایل قرآن.
  ۱۲. شناخت کلمات و حروف.

شرح علائم اختصاری

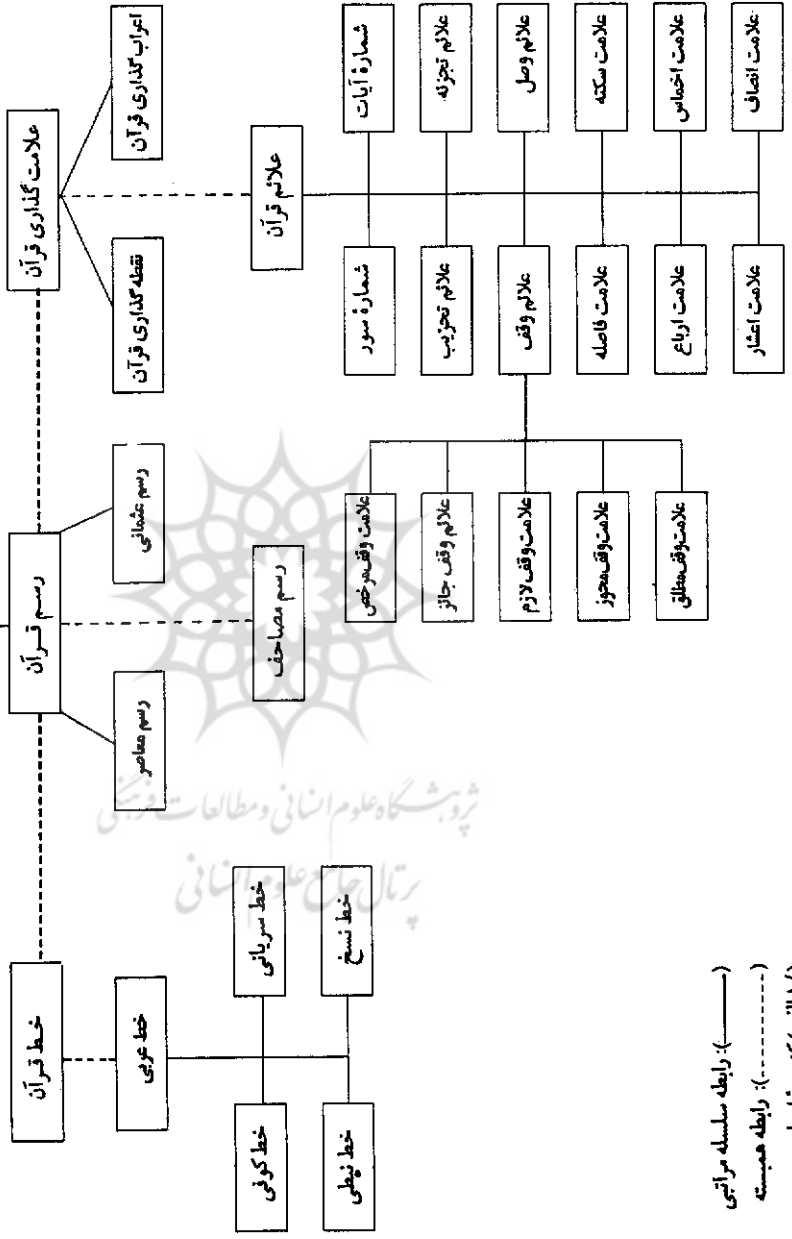
۱. و: اصطلاح وابسته.
  - بج: اصطلاح غیر مرجع که به اصطلاح مرجع ارجاع داده می شود (یعنی به حجاب).
  - بک: ارجاع به اصطلاح مرجع (یعنی به کار ببرید).
  - ا.ع: اصطلاح اعم.
  - ا.خ: اصطلاح اخص.
- نکته دیگری که در اصطلاحنامه مورد توجه قرار گرفته جداسازی بین دو بحث علوم قرآنی و معارف قرآن است. هرچند در برخی موضوعات، مانند: اعجاز قرآن، این دو بحث با هم تصادق دارند، ولی ما در اصطلاحنامه، در صورت لزوم، در قالب اصطلاح وابسته آن را طرح کرده ایم.
- اصطلاحنامه علوم قرآنی، مانند تمام
- رده های وابسته به علوم قرآن که در سلسله مراتب نمی گنجد، ولی در جریان اطلاع رسانی در حوزه علوم قرآنی، نقش اساسی دارند، به صورت فهرست جداگانه ای در کنار اصطلاحنامه علوم قرآنی خواهند آمد، بدین شرح:
۱. شناخت مؤسسات قرآنی.
  ۲. شناخت اعلام علوم قرآنی.
  ۳. کتابشناسی علوم قرآنی.
- در پایان، باتشکر از مسوولان فصلنامه وزین و علمی بینات که قدمی مثبت در راه معرفی آثار و تالیفات قرآنی برمی دارند، امیدواریم که این اثر، مورد توجه همه قرآن پژوهان قرار گیرد، تا این که ما بتوانیم در سایه انتقادات و پیشنهادات صاحب نظران، در راه اطلاع رسانی حوزه علوم قرآنی، به موفقیت‌هایی دست بیابیم.

پینات / سال دوم شماره ۵

نمودار درختی اصطلاحنامه علوم قرآن
رده تاریخ قرآن

شناخت تاریخ قرآن (الف / ۱)

شماره (۴)

(—) : رابطه سلسله مراتبی
 (---) : رابطه همبسته
 (۱/الف) : کده رده اصلی